
Tečaj III. V četrtek 11. mal. travna (aprila) 1850. **List 15.**

Samostan Hirsangia.

(Pravljica.)

Od Konrada II., cesarja rimskega se piše, da je bil kreposten *), v zmagah slaven, in da mu je v vsaki reči vse po volji šlo. — Ali kakor se vedro ne bo hitro z meglami obveče; tako se je tudi pri njem zgodilo. — Neki knez po imenu Lupold počne nekaj pogubnega proti cesarju kovati; ko pa vpazi, da njegove napačne misli cesar ve, pobegne boječ se za služene kazni v gojzd ali šumo ne daleč od svojega grada Kalva. Tu si na skrivnem mestu hišico napravi, in brez straha v njej stanuje. —

Prigodi se, da se cesar ravno v to šumo na lov poda. Dolgo zveri zasledovaje, se zgubi od svojih drugov, in brodi pota iskaje do terdega mraka okoli. Zdaj zapazi v goščavi bajtico, v katero gre prenočit, in to je ravno tista bajtica, v kateri je Lupold, za služene kazni se boje, živel. Vidi zdaj cesarja pred sabo. Strah ga popade, ako ravno cesar njega zbog bledosti, suhote in dolgih lasi ni poznal. — Na tihem pristopi k svoji ženi in jo vpraša, kaj je storiti? ali naj bi se cesarju dala spoznati, ali ne? Žalostno se

*) Krepost ali čednost.

jima zdi še dalj v samoti ostati, cesarja pa za odpuščenje prositi se jima zdi nevarno. Zato skleneta do smerti tako živeti. — Ali previdnost božja to drugači odloči. —

Ravno to noč porodi Lupoldova žena sina, in cesar, sanjajoč, čuje trikrat te besede ponoviti: „O cesar! to dete bode tvoj zet, in odvetnik (érb)!“ Cesar se iz sna prebudi in si misli: Kaj, temu kmetiču bi jaz svojo hčer za ženo dal? kaj ti bi po moji smerti na prestolu sedel? O to se ne sme zgoditi! —

Bajtico zapustivši poišče svoje druge, in v skerbi, da se nebi prerokba res spoznala, zapove dvema hlapcema, ne daleč stoječo bajtico poiskati, in serce novorojenega deteta prinesiti. Hlapca res poiščeta bajtico; ali snažni, ju milo gledajoči deček se jima smili. Zato ga ne skončata, temuč v gnjezdo ga pticam za hrano postavita, v znamenje pa zveršene zapovedi prineseta cesarju zajče serce. Cesar ju pohvali in je brez skerbi!

Dete pa milo jokajoče najde glasoviti vodja Alemanski po imenu Ernest, in ga tihoma domu odnese. Deček se njegovi ženi tako dopade, da ga, ker nista nobenega deteta imela, za lastnega sina razglasi, in za Henrika kersti. Dobro je napredoval Henrik v kreposti in znanostih; posebno pa ga je v vojništvu velika znajdenost in serčnost povzdigovala. Toraj so ga roditelji (stariši) jako ljubili.

Petnajstletnega mladenča vzame cesar v svojo službo, in nekikrat ga verno pregleduje. — Mladeneč je res bil v cvetnej dobi, snažen, lepega zaderžanja, in berhke postave. Vpraša Ernesta: Čiji je to sin? On odgovori, da je njegov. Cesarju se to jako sumljivo vidi. Neče mu v glavo, da bi bil Ernest v starosti sina dobil. Zadnjič mu pride tudi na misel prerokba, ktero je v šumskej bajtici čul. Še zdaj se boji, da se nebi spoznala, in odloči tudi tega mladenča vmoriti, bodi si roda kakega mu drago; da pa to lože od rok pojde, pohvali Henrika vpričo očeta in prosi, da bi mu dopustil, dalj časa v cesarskem dvoru ostati. Ernest se izgovarja, da mu je to edini sin, edino upa-

nje, edino veselje in podpora starosti i. t. d.; ali vse je bilo zastonj, cesar ga pri sebi obderži. Potém hoče od mladenca samega bolje zvediti, kako se ta reč ima. Praša ga na tihem: Povej mi, mladenec, kakega si roda, kje ti je dom, in kje so tvoji roditelji?

Mladeneč terdno misleč, da je Ernest pravi njegov oče, odgovori, da drugega očeta ne pozna, kakor Ernesta. Cesar tega ne verjame, zato hoče zdaj svoj hudobni sklep zveršiti, da mu nebi ti mladenec skerbí delal. — Napiše list svoji ženi, ktera je v Akvisgranu, 7 dni daleč od cesarja, živela. V listu ji zapove, da naj da tistega, kateri list prinese, nemudoma vmoriti. Henrik za te zanjke nevedoč, nese list, in ko ga na poti mrak dostigne, se poda k nekemu duhovnu, da prenoči, se okrepi, in počine. Duhovnik ga vljudno sprejme, in odpravi po kratki večerji počivat. Zatem zapazi iz torbice en vogel pisma moleti. Vedčnost mu ne da mira, da gre, list varno odpečati in bere. Ali straha mu list iz roke pade, in on tako sam sabo govori: Tedaj ti, ljubi krasni mladenec, si sam svoj smertonòs? kaj, tako prebrisan mladenec bo vmorjen? O ne! to se ne sme zgoditi. Pobere list, in pazljivo smertno sodbo izbriše, namesto nje pa umetno sledeče reči zapiše: „Glej žena! temu mladenču daj najno hčer za ženo.“ Potem list sopet lepo zapečati in nazaj v torbico položi. — Mladeneč tečno počiva, in ko rane (zgodne) zore vstane, se zahvali svojemu dobrotniku; duhovnik pa mu srečen pot poželi. — Za neke dni srečno pride v Akvisgran, odda list cesarici, ktera ga pokaže svoji hčeri in drugim cesarskim velikašem, kateri vsi jednoglasno glas zaženó: Leti mladenec lepe postave in tolike hrabrosti je zares vreden hčere cesarske! Zató želijo vsi, da se cesarska zapoved hitro zverši.

Do večera je bilo vse za svatbo gotovo, in še tisti dan v veselje vsih sta bila zaročena. — Drugi dan rano že pride nov list od cesarja, v katerem praša, je li zapoved spolnjena. Cesarica odpiše, da je bilo težko v tako kratkem času vse zveršiti; pa vendar na zapoved njegovo je vse zveršeno.“ Henrik

ima že najno hčer za ženo, in ona za moža mladenčiča vrednega kervi cesarske.“ —

Cesar list prebravši ves prestrašen vmolkne. — Ko malo k sebi pride, skoči na konja, in dirja k svoji ženi, ktera mu s hčerjo in njenim možem naproti pride. Cesar to viditi, se preseneti. Iz ene strani mu jeza v persih gori, in misli ga obletujejo, kako se bo maševal; iz druge strani pa se čudi previdnosti božji. Trepotali so pred njim žena, hči in mladenec; vsi so mislili, da jim zdaj zadnja ura bije. Nazadnje pa premaga cesar samega sebe, jeza ga mine. Nasmeje se ženi in zavzet reče: „Bog! ti si strahovit, kdo se bo tebi zoperstavljal?“ — Zdaj se čisto pomiri, in govori na dalje rekoč: Vse je dobro, samo eno še želim zvediti, kakega je mladenec roda? Pozove zdaj k sebi blapca, kterima je bil zapovedal dete v šumi vmoriti. Ona mu odkritoserčno povesta, kako sta storila. Zdaj se prepriča, da je to ravno tisti mladenec. Nato pošlje v tisto šumo pregledovat, in pripeljejo kneza, starega Lupolda, kteri misleč, da ga k smerti peljejo, najde lastnega sina zeta cesarjevega. —

Na tistem mestu pa, kjer je knez Lupold skrivaj živel, je samostan (klošter) Hirsangia sozidan, kteri še zdaj stoji.

L. Herg,
bogoslovce.

Peter Veliki.

(Konec.)

Tudi z zdravništvom se je Peter Veliki pečal. Neki kupčevavski gospej v Moskvi je sam vodenico odpravil, in mnogo zob umno izderl. Zato mu je bilo lahko nerodne zdravnike izpraševati in kaznovati. Leta 1698 je bil, sebi in svojemu narodu novih vednosti pridobiti, tudi v Beču ali Dunaju. Od tod bi se bil na Laško ali Talijansko obrnil, kar ga nov punt strelcev primora, v Moskvo se vrniti. Razkačen da 1000 krivih obesiti, petim pa je sam glave odsekal.

Na tem potovanju je bil Peter s poljskim in danskim kraljem v zvezo stopil, da bi Švedom lože dežele kraj juternega morja otel. Ali Dragotin (Karl) XII., mladi pa junaški kralj švedski, prisili Dance k miru leta 1700 in poseka še tisto léto trikrat močnejšo Petrovo vojsko pri Narvi, in je Ruse tudi drugod premagoval, kjer koli so se zgrabili. Ali Peter ne zgubi serca zato. „Dragotin! — reče sam sabo — ti nas bodeš tako dolgo zmagoval, da nas bodeš zmagati naučil!“ In res je bila taka.

Dragotin jo je bil mahnil na Poljsko in odstavi leta 1706 poljskega kralja Avgusta. Med tem se polasti Peter primorja juternega morja od tako imenovanega pinskega zaliva do pruske ali prajsovske dežele in sozida 1703 prelepo in veliko mesto, ktero po svojem imenu kersti Petrograd. — Dragotin XII. gre leta 1708 spet nad Petra. Vse se trese pred njim, in švedski zmagavec je terdne misli, Rusom celó Moskvo vzeti. Ali manjka mu živeža. Ukrajna, ker se je Dragotin pomoči nadjal, je ostala Petru zvesta. Dragotin je bil v boju ranjen, in Rusi Švede leta 1709 pri Pultavi strašno posekajo.

Dragotin podpihuje zdaj Turke, in že je bilo 200.000 Turkov Petrovo majhino množico zajelo. Brez rešitve bi bila zgubljena. Zdaj svetuje Petru Katinka, hči nekega kmeta, ktero je Peter pozneje za ženo vzel, da naj poskusi turškega vojvoda z zlatino, srebernino in dragim kamenjem premotiti. Katinka sama je nesla dragotine turškemu vojvodu in vse po sreči opravila. Proti temu, da so dali Rusi Turkom mesto Azov nazaj, so se Turki pomirili in zasačene Ruse izpustili.

Dragotin ostane pri Turkih in jih k novi vojski z Rusi spodbada, ali zastonj. Nazadnje ga Turčini siloma iz dežele preženo.

Peter je za te vojske 1716 in 1717 drugič Evropo obhodil, in si prizadeval po lastnem izgledu in ukazih učenosti, modreje sodne naredbe in milejše šege omikanih dežel v Rusijo preseliti. Odpravil je poklekovanje pred carom, zapovedal namesto dolgih plaščev kratke suknje

nositi, brado briti i. t. d.; kar je bilo pa naj boljšega: učene bukve drugih jezikov marljivo v ruskega predstavljati in učilnice ali šole zidati. In ravno zato, ker je bil v svojih delih tako velik, ne zavolj velike postave, se imenuje Peter Veliki. Bil je pa, kakor vsak človek, tudi pomotam podveržen. — Vmerl je leta 1725. *Ant. Navratil.*

Kratka slovnica slovenskega jezika.

V v o d.

Slovnica je nauk, ali prav za prav bukve, iz katerih se vadimo kakšen jezik prav govoriti in pisati. Slovenska slovnica so tedaj bukve, iz katerih se učimo slovenski jezik ali slovenščino prav govoriti in pisati.

Kdor se hoče tedaj slovenščine prav naučiti, se mora najpred vaditi slovenščino prav govoriti in potem jo tudi prav pisati.

Slovenska slovnica razpade tedaj v dva dela:

1) v nauk slovenski jezik prav govoriti; 2) v nauk ga prav pisati.

I. Del.

Nauk slovenski jezik prav govoriti.

§. 1. Slovenske čerke in njih izrekovanje.

Kdor se hoče kakšnega jezika iz bukev naučiti, mora popred njegove čerke poznati. — Slovenski jezik se piše s 25 čerkami:

A a, B b, C c, Č č, D d, E e, F f, G g, H h, I i, J j, K k, L l, M m, N n, O o, P p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v, Z z, Ž ž, in so dvojne verste: glasnice in soglasnice. *)

a, e i, o, u so glasnice, ker se vsaka sama za se lahko zglasi, vse druge so soglasnice, ker se ne more nobena sama za se, ampak le s pomočjo kakšne glasnice zglasiti.

*) Kratko slovensko slovnico pišaje se bomo, kakšne premembice izjemni, zlasti po Muršičevi slovnici ravnal, ker je 1) naj krajša, 2) po visokem ministerstvu uka za učilnice priporočena. Vrd.

Vsaka teh čerk obderži v dobrem govorjenju povsod in vselej svoj glas; toraj se mora brati, kakor se piše: sim bral, brala, rekel, rekla, vidil, vidila, ne pa: sim brau, brava, reku, rekva, vidu, vidva i. t. d. (Tako se mora tudi *c* v novoslovenskem pravopisu vedno tako izgovarjati, kot stari *z*, ne zdaj kot stari *z*, zdaj kot *k*.)

Samo topljeni *l* in *n*, to je *lj* in *nj* se ne izgevarja tako, da bi se *l* in *n* posebej, *j* posebej izrekel, ampak tako, da se *j* z glasom *l* ali *n* v ustih tako rekoč stopi, n. p. polje, kralj, Ljubljana, njiva, konj, nazadnje.

Opomin gg. učiteljem. Ker ima v dobrem, nepopačenem govoru slovenščine vsaka čerka povsod in vselej svoj, to je *le en* glas; naj bi gospodje učitelji slovenskih šol vadili učence, besede ravno tako izgovarjati, kakor so pisane; tedaj tudi: sim spal, rekel, vidil, mojega, tvojega, njegovega i. t. d.; ne: sim spau, reku, vidu, mojga, tojga, njegovga i. t. d. — Komur se to čudno vidi, zato ker pri njem doma tako ne govoré, naj pomisli, da se nemškimi otrokom, ki so doma slišali govoriti: „Da Bua is gonga“, v šoli pa: „Der Bube ist gegangen,“ to tudi čudno zdi. Ali tako mora biti, ker je lepše in bolj prav. Taka je tudi s slovenščino. Ne moja, ne tvoja, prava naj velja.

(Dalje sledí.)

Četerto pismo.

Neki šolar prosi svojega prijatla, da bi mu nove bukve za brati posodil.

Preserčni Prijatelj!

Ko sim zadnjič pri tebi bil, si nove bukve prebiral in mi jih kazal. Veliko veliko lepega sim v njih vidil. Ali bi Ti pač hotel tako dober biti, svoje lepe bukve meni za kakšne tri dni posoditi, da bi jih pregledal in prebral? — Lepo Te prosim stori mi to, saj veš, da kaj lepega vselej rad vidim in berem. Nikar se nič ne boj, da bi Ti jih kaj poškodoval, prav lepe, kot so zdaj, Ti bom nazaj poslal. —

Kadar bom jaz kaj tacega imel, Ti bom tudi vselej rad pakazal in posodil, saj sim vedno

Tvoj odkritoserčni prijatelj
Jožef Mlakovič

V Predvoru 11. malega travna 1850.

Kako gad miše lovi.

Ker miši na tihih krajih vedno iz svojih lukenj prihajajo, si živeža iskat; so po takih krajih tudi gadje najrajše, ker so jim miši v hrano. Kakor mačka preži gad blizo mišje luknje, in vpira svoje blesketajoče oči v njo. Brez skerbi se mu bliža miš, in preden povzdignjeno glavo kače in šviganje z jezikom zagleda, je revna živalica že piknjena (pičena). Nekoliko korakov sicer še beži; ali naglo se razlije strup po žilicah, revica oteče, in se zverne mervta tje. Zdaj jo začne gad pogoltovati. Glava gre naprej. Toda mine več ur, preden vso pogoltne.

Gad zamore po devet mesecev stradati; pa tudi odraščeni lahko po tri miše zaporedoma požre. Prebavljanje pa se godi še le na koncu želodca; zakaj glava pogoltnjenega miša je že prebavljena ali povžita, ko je drugo truplo še vse celo.

J. Navratil.

Slovensko - ilirski slovník.

Capa, - e, oděrpina, tralje.

Capast, traljav.

Capin, traljavec.

Cedilo, cédilo.

Cediti, céditi.

Cekin, cèkin.

Cěl, cěl.

Celina, cělina.

Celiti, cěliti.

Celje (mesto), Celje.

Celovec, Cělovec.

Cěna, cěna.

Cěniti, cěniti.

Cěp, cepec, cěp.

Cepetati, ceptati, lupati nogom o zemlju.

Cěpati, opadati.

Cěpiti, cěpiti.

Cěpniti, opasti.

Cěrkati, cěrkati.

Založnica **Rozalija Eger**. — Odgovorni vrednik **J. Navratil**.

V Ljubljani.